

INSTYTUT BADAWCZY LEŚNICTWA
05-090 Sękocin Stary Braci leśnej 3

Panel Ekspertów „OCHRONA”

LASY I GOSPODARKA LEŚNA JAKO NARZĘDZIA KSZTAŁTOWANIA ŚRODOWISKA NATURALNEGO I OCHRONY PRZYRODY

Termin: 24 czerwca 2014 r.

SESJA 1

GOSPODARKA LEŚNA NA OBSZARACH NATURA 2000 – REALIZACJA ZAŁOŻEŃ PLANÓW ZADAŃ OCHRONNYCH

Dr Sylwia JURZYK-NORDLÖW, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Szczecinie,
dr inż. Michał KIEŁSZNIA, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, *dr Piotr OTAWSKI*,
Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, *mgr inż. Arleta SIARKIEWICZ-HOSZOWSKA*,
Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

Wstęp

W tym roku zakończył się pierwszy etap tworzenia przez Regionalne Dyrekcje Ochrony Środowiska i Generalną Dyrekcję Ochrony Środowiska planów zadań ochronnych zwanych pzo dla wybranych obszarów Natura 2000. Obecnie ustanowionych jest ponad 300 pzo. Zapisy znajdujące się w tych aktach dotyczą między innymi warunków prowadzenia gospodarki leśnej w siedliskach przyrodniczych. W większości z nich znajdują się ustalenia i zapisy regulujące gospodarkę leśną w obszarach Natura 2000 będących w zarządzie Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych w granicach województw, wypracowane w ramach konsultacji społecznych i wielu burzliwych spotkań oraz debat pomiędzy twórcami plany przyrodnikami i naukowcami, opracowującymi zarządzenia pracownikami RDOŚ a prowadzącymi gospodarkę leśną na tych obszarach RDLP. Zarządzenie regionalnego dyrektora ochrony środowiska „w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru

Natura 2000 PLB/PLH” jest aktem prawa miejscowego regulującym działania ochronne dla utrzymania przedmiotów i celów ochrony w obszarach Natura 2000. Można więc sądzić, że zapisy te są społecznie akceptowalne i przyświeca im idea ochrony środowiska przyrodniczego, ochrony naturalnych procesów przyrodniczych i rzadkich zagrożonych wyginięciem gatunków flory, fauny i mikoflory, czy zespołów roślinnych reprezentujących siedliska przyrodnicze, cennych zdanem Polski jak i Wspólnoty Europejskiej.

Czy plan zadań ochronnych spełnia wszystkie pokładane w nim nadzieje ochronne?

Zarządzenia Regionalnych Dyrektorów Ochrony Środowiska w sprawie planów zadań ochronnych mają charakter powszechnie wiążący i obowiązujący, są więc aktami prawa powszechnego (Rakoczy 2013). W każdym z ustanowionych planów zadań ochronnych zawarte są: opis granic i mapa obszaru Natura 2000, identyfikację istniejących i potencjalnych zagrożeń, cele działań ochronnych, działania ochronne ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie, zakres i terminy przeprowadzenia prac związanych z monitoringiem przedmiotów ochrony, zasięg prac dla ustalenia korekty przebiegu granic dla uzyskania spójności obszaru Natura 2000 oraz wskazania do zmian w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych niezbędnych dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony (Dz. U. z 2013, poz. 627 ze zm.).

Wśród zapisów ustanowionych już planów zadań ochronnych a odnoszących się do gospodarki leśnej spotyka się różne ustalenia, w zasadniczy sposób mające na celu ochronę przedmiotów ochrony obszarów Natura 2000 czyli ptactwa bądź siedlisk przyrodniczych a w tym reprezentujących je zespołów roślinnych i innych gatunków fauny. Przytaczając niektóre z zapisów chcemy zwrócić uwagę na ich wartość dla zachowania różnorodności biologicznej w siedliskach leśnych, a jednocześnie poddać ocenie (tab. 1-2).

Przykłady zapisów działań ochronnych w planach zadań ochronnych dotyczących gatunków oraz siedlisk przyrodniczych:

Tabela 1. Przykłady zapisów działań ochronnych dotyczących gatunków ptaków

Przedmiot ochrony	Działania ochronne	Obszar wdrażania	Podmiot odpowiedzialny za wykonanie	Termin
A224 lelek <i>Caprimulgus europaeus</i>	Unikanie zalesienia śródleśnych terenów otwartych. Ograniczenie zalesienia istniejących śródleśnych terenów otwartych, będących biotopami lelka. Ustalenia powinny być wprowadzone na etapie prac nad Planem Urządzenia Lasu przy udziale Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, uczelni wyższych, organizacji pozarządowych itp. Ochrona bierna	Cały obszar Natura 2000 z wyłączeniem części pokrywającej się z rezerwatem przyrody	Miejscowi nadleśniczowie i Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska	Przez cały okres obowiązywania planu zadań ochronnych
A067 gągoł <i>Bucephala clangula</i>	Uwzględnienie wymogów ochrony gągoła w gospodarce leśnej: - wyłączenie z cieć rębnych drzewostanów nad brzegami jezior i rzek w pasie o szerokości odpowiadającej około 2 wysokościom drzewostanów. Szerokość powinna być dostosowana do warunków terenowych. - pozostawianie w lasach drzew dziuplastych oraz obumierających, z wyjątkiem drzew zagrażających bezpieczeństwu ludzi i mienia.	Cały obszar Natura 2000	Nadleśniczy Nadleśnictwa i inni właściciele lasów.	Przez cały okres obowiązywania planu zadań ochronnych
A074 kania ruda <i>Milvus milvus</i>	Prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej nie powodującej niszczenia siedlisk i ostoi gatunku	Cały obszar Natura 2000	Nadleśniczy Nadleśnictwa	Przez cały okres obowiązywania planu zadań ochronnych
A074 kania ruda <i>Milvus milvus</i> A075 bielik <i>Haliaeetus albicilla</i> A094 rybołów <i>Pandion haliaetus</i> A223 włochatka <i>Aegolius funereus</i>	Pozostawianie kęp starodrzewi na zrębach. Pozostawienie na zrębach kęp drzewostanów powyżej 80 lat wraz z dolnymi partiami drzew i nienaruszonym runem o powierzchni minimum 10 arów dla działek zrębowych o powierzchni od 1,0 do 2,0 ha. Natomiast na pozycjach zrębowych większych niż 2,0 ha nie mniejszej niż 5%całkowitej powierzchni pasa manipulacyjnego/powierzchni zrębowej i powierzchni pojedynczej kępy nie mniejszej niż 10 arów. Wyznaczanie biogrup w sposób umożliwiający ich łączenie. Nie tworzenie kęp z najślabszych drzew. Przy wyznaczaniu biogrup należy uwzględnić szczególnie ukształtowanie terenu i warunki hydrologiczne. Nie istnieje potrzeba tworzenia biogrup w przypadku: bloków upraw pochodnych, jeśli stanowią je gatunki, dla których założono dany blok; zagrożenia bezpieczeństwa ludzi.	Cały obszar Natura 2000 z wyłączeniem części pokrywającej się z rezerwatem przyrody	Miejscowi nadleśniczowie	Przez cały okres obowiązywania planu zadań ochronnych

Tabela 2. Przykłady zapisów działań ochronnych dotyczących siedlisk przyrodniczych

Przedmiot ochrony	Działania ochronne	Obszar wdrażania	Podmiot odpowiedzialny za wykonanie	Termin
9110 kwaśne buczyny (<i>Luzulo-Fagetum</i>)	1. Dostosowanie gospodarki leśnej do wymogów ochronnych siedliska poprzez: 1) stopniowe usuwanie w ramach prac gospodarczych gatunków obcych geograficznie z drzewostanu dążąc aby udział gatunków obcych geograficznie w drzewostanie nie przekraczał 1%, 2) stopniowe usuwanie w ramach prac gospodarczych sosny pospolitej z drzewostanu dążąc aby jej udział nie przekroczył 10% w drzewostanie. Zapis nie dotyczy drzew będących pozostałością dawnego parku przypałacowego (stanowisko 8 oddział 117b,c, obręb 2 N-ctwo). Gatunki obce geograficznie i ekologicznie należy usuwać tylko z obszarów zajętych przez kwaśną	Nadl. Oddz. 236g, 222h, 117b obręb 2; Oddz. 74d, 74b, 74c, 95a, 155k. Nadl. 236f, 236g, 236h. Nadl. Oddz. 70, 71, 72, 75, 91, 92,93,94,95,96, 97, 102,101. Nadl. Oddz. 117b,c obręb 2	Nadleśnictwa:..	Przez cały okres obowiązywania planu zadań ochronnych

	<p>buczynę.</p> <p>2. Uprzątnięcie odpadów znajdujących się w obszarze siedlisk.</p> <p>3. Dostosowanie gospodarki leśnej do wymogów ochrony siedliska poprzez: 1) stosowanie rębni złożonych z długim okresem odnowienia, 2) pozostawienie w ramach każdej rębni, na powierzchni manipulacyjnej nie mniej niż 5% powierzchni drzewostanu macierzystego wraz ze wszystkimi składnikami, wraz ze wszystkimi składnikami strukturalnymi (nie naruszone wszystkie warstwy). Powinny być one zaznaczone w terenie na etapie cięć przygotowawczych i pozostawione do naturalnego rozpadu i tworzyć jeden zwarty płat drzewostanu,</p> <p>3) dążenie do zwiększenia ilości martwego drewna na powierzchni siedliska poprzez pozostawianie wydzielających się drzew, o ile nie zagraża to bezpieczeństwu publicznemu,</p> <p>4) dążenie do pozostawiania martwych drzew o długości pnia powyżej 3 m i grubości powyżej 50 cm (o ile takie drzewa występują w drzewostanie) w ilości minimum 5 sztuk na ha. W przypadku braku w drzewostanie drzew o długości pnia powyżej 3 m i grubości powyżej 50 cm, dążenie do pozostawiania martwych drzew o możliwie największej długości i średnicy pnia na powierzchniach siedliska w ilości minimum 5 szt. na ha,</p> <p>5) stosowanie w odnowieniu wyłącznie buka, z możliwością zastosowania dębu szypułkowego lub sosny wyłącznie na powierzchniach gdzie nie odnawia się buk (do 10% powierzchni drzewostanu).</p> <p>4. Dostosowanie gospodarki leśnej do wymogów ochrony siedliska poprzez stopniowe usuwanie sosny z drzewostanu w ramach prac gospodarczych zmierzające do osiągnięcia większej zgodności składu drzewostanu z warunkami siedliskowymi.</p>			
9110 kwaśne buczyny (<i>Luzulo-Fagetum</i>)	Pozostawienie drzew martwych, zamierających oraz wykrotów i złomów, a także pozostawienie we wszystkich cięciach rębnych wszystkich typów rębni, nie mniej niż 5% drzewostanu na kolejne pokolenie drzewostanu i docelowo do naturalnej śmierci i rozpadu.	Działki leśne 220a, 222f, 357n, 358n	Nadleśniczy Nadleśnictwa	Przez cały okres obowiązywania planu zadań ochronnych
91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (<i>Salicetum albo-fragilis</i> , <i>Populetum albae</i> , <i>Alnenion glutinoso-incanae</i>) i olsy źródłiskowe	Wyłączenie z użytkowania gospodarczego (z zachowaniem możliwości działań dla zachowania drożności dróg, interwencyjnych działań ochrony lasu w razie konieczności).	Działki leśne 194f, 195i, 223b, 224a, 225f, 221g, 251c, 252b, c, 334a, 336g, 290g, 305i, 348f, g, 220h, 336A l, n, p, 337a, b, 357j, (pow. 35,60 ha).	Nadleśniczy Nadleśnictwa	Przez cały okres obowiązywania planu zadań ochronnych
9110 kwaśne buczyny (<i>Luzulo-Fagetum</i>) 9160 grąd subatlantycki (<i>Stelario-Carpinetum</i>)	Stopniowe eliminowanie gatunków obcych ekologicznie i geograficznie ze wszystkich pięter drzewostanu aż do uzyskania właściwej oceny stanu.	Wszystkie płaty siedlisk	Nadleśniczy Nadleśnictwa	Przez cały okres obowiązywania planu zadań ochronnych

91E0 łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (<i>Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Alnion glutinoso- incanae</i>) i olsy źródłiskowe				
---	--	--	--	--

Przedstawione powyżej ustalenia, pochodzące z różnych pzo a dotyczące często tych samych gatunków bądź siedlisk przyrodniczych, nasuwają pytanie które to zapisy mogą stanowić w konsekwencji ich wykonania lepszy efekt ekologiczny? Czy ogólnie sformułowany cel o jasnym przesłaniu dający możliwość właściwemu Nadleśniczemu szerokie pole realizacji osiągając sprecyzowany cel, czy szczegółowe wskazania mówiące o rozbudowanych celach do zrealizowania w trakcie złożonych ustaleń do działań ochronnych, zaprezentowanych z precyzją do wydzieleni leśnych?

Lektura planów zadań ochronnych, a szczególnie ustaleń działań ochronnych, przedstawia stworzony przez twórców dokumentacji pzo katalog działań czynnej ochrony, który w zestawieniu dla tych samych gatunków bądź siedlisk przyrodniczych może stanowić przekonsultowane propozycje działań ochronnych dla leśnych siedlisk przyrodniczych. Lecz przede wszystkim, stanowi obraz samego siedliska i pokazuje jak wiele trzeba wykonać działań by zapewnić leśnemu siedlisku możliwość stałego utrzymania w czasie i przestrzeni. Na tle innych siedlisk przyrodniczych takich jak torfowiska, które od kilkunastu lat są w Polsce renaturyzowane przez NGO-sy, czy służby ochrony przyrody, bądź półnaturalne trwałe użytki zielone, które od kilku lat otoczone są finansowym wsparciem ze strony Wspólnoty Europejskiej w formie dopłat rolnośrodowiskowych oraz kontrolą realizacji działań - leśne siedliska przyrodnicze nie posiadały prawnie skonkretyzowanych zapisów wskazujących zakres działania ochronnego w konkretnych wydzieleniach leśnych, oczywiście poza zapisami planów ochrony rezerwatów. Patrząc z tej perspektywy, korzystniejsze dla odpowiedzialnych za gospodarkę leśną Nadleśniczych, są szczegółowe zapisy realizacji działań ochronnych, mówiące w jaki sposób osiągać zakładane cele ochronne we wskazanych oddziałach leśnych. Organem koordynującym realizację celów ochrony w obszarach Natura 2000 jest Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska. Precyzyjne określenie działań i

czynności determinowane osiągnięciem zakładanych celów nie będzie powodowało szerokiej interpretacji sposobów i zasadności wykonywania pewnych działań przez Nadleśniczych, jak to może mieć miejsce w ustaleniach zbyt ogólnych przy kontroli realizacji założeń pzo. Akt prawa miejscowego jakim jest zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 pociąga za sobą realizację obowiązków prawnych związanych z pojawieniem się takiego aktu powszechnie obowiązującego dla odpowiedzialnych za ich wykonanie. Zgodnie z art. 28 ust. 10 pkt 4 ustawy o ochronie przyrody plan zadań ochronnych zawiera określenie zadań ochronnych ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie i obszarów ich wdrażania w konkretnym obszarze Natura 2000.

Czy potrzebne są inne normy regulujące sposoby prowadzonej gospodarki leśnej i jej wpływu na przedmioty ochrony i długoterminowe cele obszaru Natura 2000?

Z praktyki współpracy pomiędzy jednostkami zarządzającymi, a koordynującymi obszarami Natura 2000 w regionach, znane są porozumienia zawierane pomiędzy Regionalnymi Dyrektorami Ochrony Środowiska w granicach obszaru ich działania a Regionalnymi Dyrektorami Lasów Państwowych. Mają one na celu ustalenie zasad prowadzenia gospodarki leśnej w chronionych siedliskach przyrodniczych i ustanawiania stref ochrony ostoi lub stanowisk gatunków objętych ochroną, które w efekcie mają polepszyć stan ochrony leśnych siedlisk przyrodniczych i ochronę gatunkową, zminimalizować niekorzystne oddziaływanie leśnej działalności gospodarczej, wyznaczać strefy ochronne gatunkom flory, fauny i mikoflory. W nielicznych porozumieniach, zawarte są szczegółowe zapisy określające procentowe składy gatunkowe dla siedlisk przyrodniczych będących przedmiotami ochrony w obszarze Natura 2000, mające pozytywny wpływ na ich stan ochrony. Omawiane składy gatunkowe dla chronionych leśnych siedlisk zawarte w porozumieniach, wypracowywane są w drodze konsultacji pomiędzy naukowcami – przyrodnikami, leśnikami, organizacjami ekologicznymi i organem ochrony przyrody. Niekiedy konsultacje dotyczą także ograniczeń w stosowanych rębniach oraz skład grupy gatunków biocenotycznych. Mają one charakter szczegółowy i przekładają się praktycznie na zapisy w planach urządzenia lasu. Są egzekwowane i kontrolowane przez wewnętrzne audyty branży leśnej.

Wydaje się istotnym rozważenie czy zalecenie realizacji takich szczegółowych wypracowanych działań minimalizujących wpływ gospodarki leśnej na stan siedlisk przyrodniczych w postaci porozumień między RDOŚ a RDLP jest potrzebny w kontekście powstałych i powstających planów zadań ochronnych, a jeżeli jest potrzebny to czego

dokładnie może dotyczyć i na jakim poziomie wewnętrznych dokumentów regulujących gospodarkę leśną powinien być przełożony: zapisy w Instrukcjach, Zasadach czy Zarządzeniach?

Literatura

Rakoczy B. 2013. Plany zadań ochronnych a plany urządzania lasu. W: B. Rakoczy (red.) Wybrane problemy zarządzania obszarami Natura 2000. Wydawca: Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych O/Wielkopolski na zlecenie RDOŚ w Poznaniu. Poznań, s. 69-79.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody - Dz. U. z 2013, poz. 627 ze zm.

Wykorzystano zapisy ustaleń dla Zarządzeń:

Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Szczecinie z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Drawska PLB320019.

Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Szczecinie z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Puszcza Goleniowska PLB320012.

Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Szczecinie z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Ińska PLB320008.

Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Szczecinie z dnia 29 kwietnia 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Mirosławiec PLH320045.

Zarządzenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Szczecinie z dnia 6 maja 2014 r. w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Dolina Wieprzy i Studnicy PLH220038.